

RESİM, EDEBİYAT VE SINEMADAN POPÜLER KÜLTÜRE KÖTÜLÜK PROBLEMİ*

Cumhur Okay ÖZGÖR

Arş. Gör. Dr.

ÖZ

Anahtar kelimeler:
Kötülük,
Anti-kahraman,
Sinema ve Felsefe,
Edebiyat ve Kötülük

Felsefe, edebiyat ve sinema etkileşimi içerisinde kötülük, ete kemiğe bürünüp estetize edilen konulardan biri olmuştur. Popüler kültürün en önemli tiplerinden biri olan kötü karakterler / prototipler / anti-kahramanlar modern yorumlamalarıyla günümüzde gelene kadarki macerası dikkat çekicidir. Resim sanatında, Rönesans'tan Kara Romantizm'e Sembolizm'den Sürrealizm'e şeytan ve cadı figürleri Bosch, Goya gibi usta ressamın tuvaline insan olarak yansımış; Milton, Dostoyevski, Kafka, Sartre gibi yazarların yarattığı dünyevi cehennemlerin içerisinde acı çeken karakterler, sinema sanatındaki kurgu karakterlerin oluşmasına olanak sağlamıştır. Gotik edebiyat ve kara edebiyatın etkisinde metafizik kötülük terk edilerek, felsefenin ışığında filmlerde merkeze kötü karakterler yerleştirilmiştir. Platon, Augustinus, Hegel, Kant ve Nietzsche gibi düşünürlerin kötülük problemi üzerine görüşleri tarihsel ve estetik yolculuğu günümüzün en popüler konularından biri haline gelecektir. XIX. yüzyıl ve sonrasında ahlaki kötülük modern insanın bedeninde vücut bulur. XX. yüzyıl sonrasında ise sosyopatlar, seri katiller filme uyarlanan eserler olmuş, XXI. yüzyılda, televizyon dizilerinden video oyunlarına "villain" (cani) en popüler konular olarak stüdyoların en çok para yatırdığı yatırımlar olmaya başlamıştır. Bu makalede "kötü" karakterlerin başrole gelmesi altında yatan tarihi, sosyolojik ve psikolojik olgular incelenmiştir.

PROBLEM OF EVIL FROM PAINTING, LITERATURE AND CINEMA TO POPULAR CULTURE

ABSTRACT

Keywords:
Evil, Anti-Hero,
Cinema and
Philosophy,
Literature and
Evilness

In the interactions of philosophy, literature and cinema, image of evil has come from the subjects that have been aesthetized in the eternal bones. One of the most important typologies of the popular culture, the evil characters / prototypes / anti-heroes are remarkable with their modern interpretations. From the Renaissance to the Dark Romanticism to the Symbolism to the Surrealism, The Devil and witch figures have been moved as human beings to the cinema's places over time as the canvas of master painters like Bosch, Goya. Similarly Milton; within the terrestrial hells created by authors such as Dostoevsky, Kafka, and Sartre, the painful characters made possible the formation of fictional characters in the art of cinema. Metaphysical evil is abandoned under the influence of gothic literature and black literature, and bad characters are placed in the center of movies in the light of the philosophy. Historical and aesthetic journeys of ideas on the problem of evil of thinkers like Platonis, Augustinus, Hegel, Kant and Nietzsche will become one of the most popular topics of our time. XIX.th In the century and after, moral evil comes into being in the body of modern man. XX.th in century After the 19th century, sociopaths, serial killers, film adaptations were made, XXI. n the century, video games "villain" from television series became the most popular investments by studios. The history, sociological and psychological facts underlying the leading "bad" characters in this article are examined.

Giriş

Asırlar boyunca kötülük, düşünürlerin, bilim insanlarının, sanatçıların en çok ilgilendiği konulardan biri olmuştur. Kötülük çeşitlerine göre temel olarak üçe ayrılır. Dünyevi felaketlerin temel alındığı, Tanrı gibi insanüstü bir varlığın sebep olduğu doğal kötülük, salt kötülüğün, doğaüstü hallerinin yansıtıldığı metafizik kötülük ve insan doğasını merkeze alan ahlaki kötülük. İşlenen suçlar için günah keçisi, çoğunlukla, insanı ayartan, onun özgür seçimlerinde etkili olan dış güçler olmuş ya da bahane olarak sunulmuştur. İnsan doğasının en derinlerinde yatan kıskançlık, açgözlülük, tutku, öfke, şehvet gibi ölümcül günahlarının¹ yanında karanlık tutkular, yıkıcı duygular, ahlaki güdülere yabancılaşma, kötülüğün vücut bulduğu, şeytan gibi, teolojik tasarımların orijini olmuştur. William Blake, Milton'un *Kayıp Cennet*'inde cehennemin ve şeytani günahın yazara ilham kaynağı olduğunu, istemeyerek de olsa Milton'un şeytani kötülüğünün yanında yer aldığını belirtir. Cehennemlik insan, gerçekten özgür olan insanın o müthiş yalnızlığının silik görüntüsüne benzeyen bir yalnızlığa ulaşmıştır (Bataille, 1997, s.31-71). Felsefi görüşlerin ışığında edebiyat, yazarları/yönetmenleri derinden etkilemiştir. Örneğin, Nietzsche'nin "üstün insan" düşüncesi Dostoyevski'nin Tanrı rolüne soyunan anti-kahramanlarına, zamanla da Alfred Hitchcock'un üstün-insanı burjuva karakterlerine doğru evrilmiştir.

Felsefede ve Edebiyatta Kötülük Problemi

Kötülük, filozofların, düşünürlerin, yazarların ve psikologların görüşleriyle tanımlanan bir fenomen olmuştur. Antik çağlardan günümüze kötülüğün tanımı sürekli değişim gösterir. Platon'a göre, ahlaki kötülük bilgi eksikliğiyle ilintilidir. Yeni-Platoncular, kötülüğü maddesinin doğasındaki kusurlarla açıklar. Kötülük, insanda fiziksel olarak ortaya çıkan bir olmayış, eksik-

liktir.

Kötülüğü irade üzerinden ilk defa tartışan Augustinus olmuştur. Augustinus, İtiraf (Confession) adlı eserinde amaçsızca gerçekleştirdiği kendi kötülüklerini kaleme alır. Ona göre kötülük, en yüce olanın, iyinin, yitirilmesinden dolayı ortaya çıkar. Kötünün kendi doğası yoktur². Leibniz için kötülük salt olarak ne Tanrı yaratımında, ne insan varoluşunda ne de doğal ve tarihsel gerçeklikte bulunur. Leibniz'e göre kötülük, metafizik, ahlaki ve doğal olarak üçe ayrılır. Leibniz için metafizik kötülük dünyanın yapıldığı tözlerin sınırlarındaki doğal bozulmadır. Doğal kötülük onda çektiğimiz acı ve ıstırapken ahlaki kötülük ise doğal kötülüğün kesin ve kaçınılmaz sonu olan suçta yer alır (Neiman, 2009, s. 35). Schlegel ise kötülüğün algılanabilir olması için teoloji ve felsefenin dışına çıkarak edebiyat gibi estetik yapı üzerinden biçimlendirilmesi gerekliliğine inanır. Schopenhauer'a göre ahlaki ve doğal kötülük mükemmel bir denge içermektedir. Dünya, kendi kendisinin mahkemesidir. Edmund Burke, kötülüğü belirsizlik, korkunçluk; yabancı ve denetlenemeyen doğanın tehditkar ve esrarengiz biçimleri olarak tanımlar. Kant, kötülüğün insan zayıflığının doğal bir sonucu olarak nitelenirken insanoğlunun kötüye yatkınlığı, felsefi ve teolojik bencilliğinin altında yatar. Özgürlüğünü kötü amaçlar için kullanmak, insanın doğuştan gelen doğasının nihai bir sonucudur. Bencillik, egoizm ile insanoğlu kötülüğü nesnelleştirmekten geri kalmaz. Kierkegaard ise korkuyu kaygı olarak tanımlar. Kendi bilincine varamamış tinin hayali olarak korku, yılan (arzu) gibi sembolik imgelerin ürünüdür. Sistem karşıtı, çirkin, kötü duygular, insan ruhunun gerçeği tarafından hapsedilmiş, dışlanmış. Kierkegaard '*Kayıp kavramı*'nda (1844) sabırsızlık, melankoli, yılgınlık gibi duyguların kötülüğün başlıca çıkış noktaları olduğundan bahseder. Tanrı yaratımı sayesinde kavramsallık kazanan kötülük, Schelling'e göre, Tanrı'nın yaratımı altında yatan gücün dualitesindedir.

Hegel için kötü, heyecan vericilikten, çekicilikten, somut içerikten yoksun olduğu için sanatın nesnesi olmaktan uzak bir bilincin nesnesidir. Kusurlu, çorak ve estetik temsil adına yetersiz olan kötü, estetik temsil olarak sanatta gelişme

¹ Dante'nin İlahi Komedyası, İnferno/Cehennem bölümünde yedi ölümcül günah ele alınmıştır. Dante'nin yaşamında yer alan bu tarihi karakterler cehennemin belli katmanlarında karşımıza çıkar. Yedi ölümcül günah: Oburluk, açgözlülük, kibir, şehvet, tembellik, kıskançlık ve öfkedir. Popüler kültürle birlikte Şeytanın Avukatı ve Yedi (Se7en) gibi filmler ölümcül günahları insan doğası üzerinden analiz eder. Yedi filminin açılış sahnesinde kadrain ön-planında görünen satranç tahtası, iyi-kötü rekabetini simgeler buna benzer sembolik anlatımlar filmdeki iyi-kötü zıtlığını sembolize eder. (Marland, 2015 s. 34).

² Rousseau, düşüncesini Augustinus'un sonsuz suça sonsuz ceza görüşü üzerine inşa eder. Rousseau, teoloji yerine tarihi, ilahi lütuf yerine eğitici psikolojiyi koyar (Neiman, 2009, s.58). Franz Von Boader de Augustinus'u desteklerken kötülüğün var olmak istediğini dile getirir.

imkanına sahip olamaz. Nietzsche, *Ahlakın Soykütüğü Üstüne* adlı çalışmasında, bayağı, kötü, alçağın sonunda kötü kavramına dönüşmesinden bahseder (Nietzsche, 2015, s. 43). Tanrının ölümünün ilanı ile insan, Tanrı'nın sorumluluğunu almıştır. Nietzsche'ye göre bütün kötülükten artık insanoğlu sorumludur. Hristiyan karşıtı özgür tin, kötülük dolu, hastalıklı, çocuksu ve dehşetin yüce bir şeye dönüştüğü dünyada yalnız başınadır. O'na göre iyi bir sanatçı, trajediyi en iyi anlatım biçimi olarak estetize etmeyi başarabilendir. Bu bağlamda kötü, sanat için elzem bir konu haline gelmiştir (benzer olarak, Karl Rosenkranz da, edebiyat ve resim sanatlarının kötüyü cazip şekilde sunduğunu belirtir). XVIII. yüzyılın sonları ve XX. yüzyıl sonrasında kötülük, gizli estetik çekiciliğiyle sanatın nesnesi konumundadır. Baudleaire, kötülüğün duygusal uyarımlar yarattığını, Karl Heinz Bohrer ise kötülüğün estetiğiyle yazınsal imgelemin ürettiği nesnelerin yeniden düzenleme alanından bahseder. Bu yeni tasarımla, ahlakdışı, aykırı, tiksindirici, çirkin, sapıkça ve hasta olanın, kötünün iç bölgelerini keşfetmek birincil amaç haline gelmiştir. Kötülük, geleneksel metafizik-Hristiyan dogmatik dünyasından uzaklaşır.

"E.T.A Hoffmann'ın ortaya attığı estetik (müphemlik) 'Obscurity' kavramı XIX. yüzyılın ikinci yarısında edebiyat alanında büyük önem kazanacaktır. Erişilemezlik ve karanlık unsurlardan destek alarak klasist ve idealist sanat felsefecilerinin aynı ölçüde sahip çıktığı nesnellik iddiasının parçalanmasına katkıda bulunmuştur. Böylece korku, günah ve tabu ihlallerinin hem duyulmamış hem de yabancılaştırıcı formlarının izlerini taşıyan öznel dışavurumu alır. Bunlar, estetik ifadenin 'gerçek kötü' oluşturmaya ve dengeyi oluşturmaya açısından önemlidir" (Alt, 2016, s. 86).

Aydınlanma, antropoloji, psikoloji, doğa felsefesi ile kötünün, tarihsel ve düşünsel dönüşümü de başlamış olur. Sapkınlık gibi kusurlu patolojik davranışları inceleyen deneysel psikolojilerden destek alan dinamik kurmaca öyküler, yazın dünyasına egemen olmaya başlar. Freud'un, Sophokles ve Shakespeare gibi yazarların eserlerinde yer alan kötü karakterler, trajediler üzerinde psikanalitik okumalara imkan veren yeni yorumlamaları, yönetmelerin yolunu açar. Örneğin, Sophokles'in *Kral Oedipus* ya da Shakespeare'in *Hamlet*'inde anneye duyulan gizli cinsel istek ve babanın yerine geçme arzusu Freud'un adlandırdığı "Oedipus kompleksi" psikanalitik teoriler olarak yönetmenlerin en çok ilgilendiği konulardan biri olmuştur. Babaya / anneye duyulan bas-

tırılmış arzular sonucu şeytan, cadı, sfenk ve cin gibi kötülüğün metafiziksel halleri bir bedene sahip olarak ana karakteri kötü yola saptırır (Alt, 2016b, s. 84). Hristiyanlığın, mitolojik ögesi olan şeytan gibi kötücül varlıklar artık kişiselleştirilmeye başlanan insani bir karakter haline gelir. Sartre'a göre insan kendi içindeki kötülüğü şeytan maskesi altında sunar. Sartre'ın "*Açık Oturum*" oyununda belirttiği gibi "cehennem başkalarıdır". Kin, çekememezlik, önyargı, hoşgörüsüzlük ve nefret dolu bakışlar dünyevi cehennemi çekilmez hale getiren öğelerdir. Adorno'ya göre ise cehennem bizzat biz, insanlardır. Camus, şeytani muhteşemlik içinde sapkınlığı, kötülüğü heyecan verici olarak adlandırır. Camus, Veba gibi hastalıkları dünyaya musallat ederek estetize eder. Stendal, Flaubert, Camus ve Kafka ile beraber Dostoyevski suçun ve kötülüğün en önemli betimleyicilerinden biridir. Edebiyat, anomolilerden muzdarip kahramanlar yaratır. Bu semptomlar Franz Kafka'nın Joseph K.'sından Dostoyevski'nin Raskolnikov'una görünür hale gelir. Şeytanın avukatlığını yapan Dostoyevski, anti-kahramanlarını oluştururken empati gücünden faydalanır. Dostoyevski'nin nihilist, egoist, üst insana özenen anti-kahraman tiplerini *Suç ve Ceza*³ gibi klasiklerinde karşımıza çıkar. Roman-daki Raskolnikov'un öteki insanlardan üstün (Tanrı) ya da aşağı mı (solucan) olup olmadığı gerilimi öyküde sürükleyiciliği daim kılar (Girard, 2014, s. 43). Benzer bir merdümgriz, egoist karakteri, Dostoyevski'nin *Yeraltından Notlar* eserinde görürüz.

Resim 1 ve 2: Taxi Driver (Martin Scorsese/1977)-Yeraltından Notlar ve Match Point (Woody Allen/2006)-Suç ve Ceza hikayeleri ve kahramanlarıyla paralellik içerir.

3 Nietzsche'nin Tanrı'nın ölümünün ilanı ile üst-insana özenen kahraman tipleri Dostoyevski romanlarının vazgeçilmez figürü olmuştur. Tanrısız insanın kurgusal dünyası yazın gücündeki gerçeklikle ilgi çekicidir (Terras, 2017, s. 26).

Dostoyevski'nin *Suç ve Ceza'sı* ya da *Yeraltından Notlar* kitaplarında yer alan anti-kahramanları, metinlerarası bağlamda sinemada modern bir dilde beyazperdeye uyarlanan bir prototip oluşturur.

Sinema'da Seri Katiller, Sosyopatlar, Anti-Kahramanlar

"Kötü adam ne kadar başarılı olursa film de o kadar iyi olur."

Alfred Hitchcock⁴

Edebiyatın sinemaya referans olmasıyla, gerilim ve korku filmlerinde kötü karakterler, sosyopatlar, psikopatlar, seri katiller sıklıkla karşımıza çıkar. Korku, gerilim, kara-film (film-noir), neo-noir, gizem ve bilim kurgu türlerinde sinemanın kötü karakterleri edebi metinlerin gücünden faydalanır. Sosyopat, psikopat farklı olarak, başkalarının duygularını görmezden gelen, düzenbaz, çıkarıcı kimseler için kullanılan bir tanımdır. Bu kişiler sorumsuz, kayıtsız, pişmanlık belirtisi göstermeyen, incitmeye, kötü davranmaya meyillidirler. Sosyopatlar, kurbanlarını, aptal, aciz ya da doğal seçilime bağlı olarak ölmeyi hakkeden hükmünü verebilen bir narsistlikte resmedilir. Soğukkanlılık içerisinde kendi amacına hizmet eden planlı hareket eden sosyopat karakterlerden farklı olarak, şiddete yönelen bireyler, ani öfke patlamalarıyla sosyopatlardan ayrılır. Sosyopat karakter, bastırabilecek, dizginleyebilecek ya da kaçınabilecek duygusal bariyerlere sahip olmadığı için empati yetisinden de yoksundur. Pişmanlığı iyi gözlemleyen, duygusal iletişim kodlarını geliştirmiş ve taklit gücü gelişmiş kişilerdir (Morton, 2006, s. 58-59). Seri katiller ise Viktorya döneminin *Karındaşen Jack*'inden 1970'lere popülerliği arttığı dönemle birlikte, popüler kültüre ilgi çekici, zeki, yalnız, çekingen bir portreyle yansıtılır. Seri katiller, cinsel şiddet içeren fantezilere eğilimlidirler. Çoğunluğu ya mutsuz çocukluk geçirmiş ya da annesiyle sorunlu bir iletişimi olmuştur. Saplantılı, cinsiyet karmaşası yaşayan bu tipler edebiyatın ve sinemanın merak uyandıran tiplerindendir.

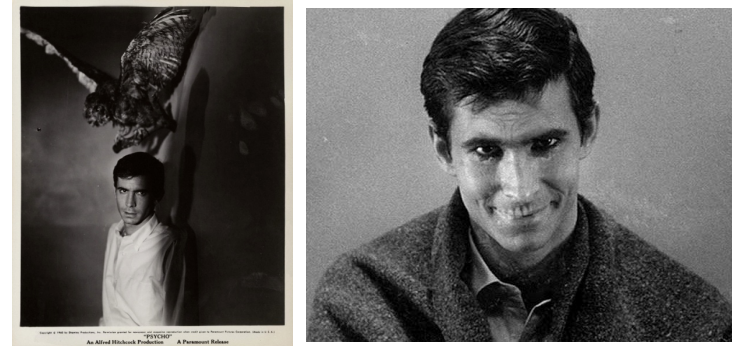
Sinemanın seri katil tiplemesi zamanla değişim geçirirken en önemli kırılma noktasını Alman yapımı

M: Bir Şehir Katilini Arıyor (1931) filminde görürüz. Fritz Lang'ın *M* (1931) filmiyle birlikte seri katillerin, tecavüzçülerin dışarıdan gelen tehdit oluşturması klişesi altüst edilir. Peter Lorre'nin canlandığı Hans Beckert katil profiliyle, aslında tehlikenin evin içinde, eşimiz, kardeşimiz, kapı komşumuz olabileceği gerçeğini vurgular. Ana karakter, son sahnede, öfkeli linç toplumuna karşı kötülüğün kökenleri üzerine felsefi bir konuşma yapar.

Resim 3: Fritz Lang'ın *M: Bir Şehir Katilini Arıyor* (1931)

Alfred Hitchcock, *Sapık* filminde aynı metodu kullanır. *Sapık* filminde Norman Bates karakteri iyi giyimli, annesi ile yaşayan (oedipal sorunları olan), kurbanın bile sempati beslediği bir seri katildir. Hitchcock'un ustalığı burada devreye girer. Yönetmen, kötü karakterle özdeşleşmemiz konusunda biz seyircileri yönlendirir. Marion, Norman'a dönüşür, arabanın bataklıkta batmadığı sahnede Norman'ın yakalanmamasını arzularız.

Resim 4 : Alfred Hitchcock *Sapık* (1960) Norman Bates (Anthony Perkins)

4 (Zizek, 2000, s. 6)

Hitchcock'un *İp* (*Rope/1948*) filmi ise kusursuz cinayeti merkeze alan bir filmidir. Öldürme hakkı üzerine sorulan sorduran *İp*, eşcinselliği doğal olmayanla, hastalıkla, sapkınlıkla, kötü ve faşizmle ilişkilendirilen bir film olarak okunabilir. Toplumsal gerçeklerin evrimdeki belirli bir noktaya aitken karmaşık kültürel/tarihsel bağlamda bu kodlar okunmalıdır (Wood, 2004, s. 376). Film bir tiyatro oyunundan uyarlamadır. Eşcinsel olan ikili, tiyatro oyunun aksine, Hitchcock'un filminde gizlenir. Duygusuz, soğukkanlı, ahlaksız ikili, üstün zekalarıyla burjuva sınıfının özelliklerini sergiler. İşledikleri cinayet sonrası öfke, açgözlülük, gibi insani duygulardan uzak ve iradeli bir tavırla profesörün iddialarına meydan okunur. Yasalara ve bireylerin haklarından felsefeye üstün-ırk tartışması üzerinden mükemmel cinayet irdelenir. Öldürme hakkını savunan ikilinin tezine karşı profesör şu anti-tezi ortaya koyar: Bütün insanlar yasalara tabidi, herkesin yaşama hakkı vardır. Filmde Nietzsche Profesör rolünde filozoftan ziyade avukat rolündedir. Katillerin entelektüel, üstün sınıf tavırları, doğrudan katillerin çöküşüne doğru insani dönüşümleri merkezde tek kamera-gözle kayıt altına alınır (Norden, 2007, s.24). Nietzsche'nin üstün insan savunması *İp* filminde mercek altına alınarak tartışma konusu olur.

Resim 5: Alfred Hitchcock - *İp* (*Rope/1948*)

Seri katilleri psikolojik alanında incelemek artık sinemanın en çok ilgi gösterdiği alt-tür haline gelmiştir. Örneğin, *Kuzuların Sessizliği* filmindeki Hannibal Lecter karakteri, seri katil olduğu kadar aynı zamanda psikiyatristtir. Sezgisel ve rasyonel düşünce yoluyla genç dedektife yol gösterir. Hannibal, seri katilin bir sonraki hamlesini düşünsel olarak bulanık bir duyarlılıkla takip etmektedir. Sinema, şiddette bol bol yer veren, metinlerarası bir dili seçerek kötülük problemine yönelen bir

sanat dalı olmuştur. Freud, Nietzsche, Kierkegaard ve Sartre gibi düşünürlerin kötülük üzerine görüşleri sinema yardımıyla kendine lineer/hikayeci ve lirik bir anlatım yolu bulur. Örneğin, Deleuze, "ben iyiyim bundan dolayı sen kötüsün" ifadesi, efendinin değer bahşeden göndermesi ile kimin iyi kimin kötü, kimin efendi kimin köle olduğunu vurgulayan bir bakış açısını ele alır (Talay, 2017, s. 75). Benzer bir görüşü sinemada *Scarface* filminde görürüz. Filmde Tony Montana:

"Parmaklarınızla beni gösterip "işte kötü adam" diyorsunuz. Bu sizi ne yapar. İyi mi? Siz iyi değilsiniz. Sadece nasıl saklanacağınızı iyi biliyorsunuz. Yalan söylemeyecek cesaretiniz yok. Benim böyle bir problemim yok. Ben her zaman doğruyu söylerim, yalan söylerken bile. Şimdi kötü adama iyi geceler dileyin" (*Scarface*).

Brian De Palma'nın yeniden uyarlaması olan *Scarface* (*Yaralıyüz*) filmindeki Tony Montana (Al Pacino), en yakın arkadaşını kıskanan (yedi ölümcül günah-tan biri olan kıskançlık), patronlarının yerine geçmek, kendi hükümdarlığını elde etmek isteyen (bkz: filmdeki the world is yours zeplini) John Milton'un *Kayıp Cennet*'indeki yalnız şeytan figürüdür (Norden, 2007, s. 29). Al Pacino, 1997 senesinde *Şeytanın Avukatı* filminde kibri temsil eden genç bir avukatın patronu rolünde John Milton isminde sahneye gelecektir.

Resim 6 ve 7: (Sol) Brian De Palma –*Scarface* (1983) – (Sağ) Taylor Hackford – *Şeytanın Avukatı* (1997)

Şeytan figürünü insan bedenine hapseden diğer önemli

yönetmenler, metaforik olarak Shakespeare'in, Milton'un hırslı, ölümcül günahlarına yenik düşen zayıf karakterlerini beyazperdeye uyarlamışlardır. Şeytan örtük bir biçimde, alt metin olarak seyirciye sunulur. Fritz Lang, Orson Welles, Robert Bresson, Billy Wilder, Francis Ford Coppola, Roman Polanski, Terrence Malick, Sidney Lumet, Sam Peckinpah, Martin Scorsese, David Cronenberg ve David Lynch kamerasını kötüye odaklayan yönetmenlerin başında gelir. Sinema tüm bu düşünsel ve edebi kaynakları sanatsal bir dille ölümsüzleştirir.

Beyazperdede karşımıza çıkan kötülük türlerini sınıflandırmak gerekirse:

1) Öldüren Kadın (**Femme fatale**):

Film-noir gibi sinema türlerinde erkekleri cinsellikle kötülük yapmaya zorlayan kadınlar, modern Havva olarak Lady Machbet ya da Kurosawa'nın *Ran* filmindeki Lady Sue olarak sinemanın öldüren kadınlarından. Çifte Tazminat, Şangaylı Kadın, Son Tahrik (the *Last Seduction*) ve *Bound*. Sam Peckinpah filmlerinde kadın, erkek karakterine başına dert açacak saflıktadır.

2) Toplumsal şeytani deneyler:

Genellikle Alman yapımı filmlerde karşımıza çıkar. *De-ney* (Das Experiment/2001), *Dalga*, *Punishment Park*, *Çizgi Ötesi* (Flatliners).

3) Seri katiller/Sosyopatlar:

Badlands, *Natural Born Killers* (Oliver Stone, Malick'in *Badlands* filminden oldukça etkilenmiştir), *Psycho* (1960) *The Silence of The Lambs* (1991), *The Lodger* (Karındaşen Jack), *Se7en*.

4) Kötülüğün anamolik anlatımları, hasta zihinler:

Kötülüğün narsisizmi önplana çıktığı filmlerdir. *Nightcrawler*, *American Psycho* (Mary Harron), *There Will Be Blood* (Paul Thomas Anderson, M (1931) *The Night of The Hunter* (1955), *Misery* (Rob Reiner), *Benny's Video*, *Naked*, *Peeping Tom* (Michael Powell), *Funny Games*, *Cache*⁵.

⁵ Haneke, filmlerinde kötülüğün bifil sonuçları, kötülüğü meşrulaştırmaz. Kötü olanın cezalandırılması, çatışmanın ileri boyutlara ulaşması beklentileri

5) Kötülüğün pastoral halleri, kasabadaki kötülük:

Mahşer yerini andıran kasabalar üzerinden kıta Amerika'sının misafirperver görünürken gerçekte yabancı düşmanlığı, metaforik hikaye anlatımı üzerinden aktarılır (Stevenson, 2005, s. 189).

The White Ribbon (Michael Haneke), *Dogville*, *Rastgele Baltazar*, *Inherit the Wind*, *Ace in the Hole*, *Bülbülü Öldürmek*, *Offret* (Andrei Tarkovsky), *Straw Dogs*, *Judgment at Nuremberg*.

6) Dostoyevski edebiyatının etkisindeki kötülük:

Pickpocket (Robert Bresson), *Rocco and His Brothers*, *Match Point*, *Taxi Driver*.

7) Kötü çocuklar:

The Omen, *Village of the Damned*, *The Innocents*, *Bad Seed*.

8) Deli doktorlar-Kötü bilim adamları:

XX. yüzyıla gelinirken H.G. Wells'in bilim kurgu romanları kötüyü bilim adamlarının hastalıklı buluşlarına indirger. *Görünmez Adam*, *Dr. Moreau'nun Adası* öyküleri hep bilim insanının şeytani keşiflerinin cezası olarak okuyucusuyla buluşur. *Dr. Jekyll ve Mr. Hyde*, *Dr. Caligari'nin Muayenehanesi*, *Eyes Without a Face* (1959).

9) Kötülüğe teolojik eleştiri getiren filmler:

Viridiana (Luis Bunuel), *Andrei Rublev*, *Winter Light* (Ingmar Bergman).

10) Doğuştan gelen kötülük, kötülüğün insanın kötüye doğru dönüşümü:

The Tree of Life (Terrence Malick), *Köpeği Isıran Adam* (C'est Arrive Pres de Chez Vous), *We Need To Talk About Kevin*, *A Clockwork Orange* (Stanley Kubrick), *Naked*, *the Talented mr. Ripley*, *Falling Down* (1993), *Yurttaş Kane* (Orson Welles) ve *Touch of Evil*.

sonuçsuz kalır. Ölümcül Oyunlar seyirciye kötü davranan bir filmidir. Kötülüğün kökenleri, toplumsal, ideolojik, psikolojik ve maddi koşulların baskıların, küçümseyen, rahatsızlıklarının görselleştirilmesidir (Cheviron, 2015, s. 34)

11) **Bilim kurguya dayalı distopik** kötülük/kötü robotlar:

Makineler insanlığı yok etmek köleleştirmek için nihai kötülüğü kullanır. Doğaüstü, teknolojik yarı insan yarı robot varlıklar Frankensteinvari olarak yaratıcısını yok etmeye uğraşır. *Metropolis*, *le Procès*, *Matrix*, 2001: *Bir Uzay Destanı*.

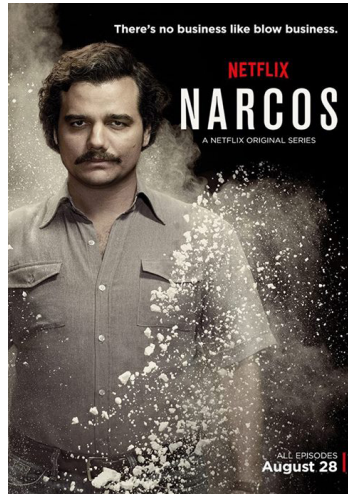
12) Şeytanın insanileştirildiği yapımlar:

Şeytanın Avukatı, *Angel Heart*, *Büyük Kahuna*, *The Picture of Dorian Gray*, *Baba* serisi.

Not: Mafya'nın anlatıldığı, sokak çetelerinin yükseliş hikayelerini konu alan, modern olarak mitolojiyi kullanan filmler, son elli senenin en ilgi gören filmleri olmuştur.

Popüler Kültürde Kötünün Yeni Maskeleri

Sinema dışında diziler, animeler ve video oyunları, kötülüğü içselleştiren karakterler sunar. Popüler diziler, mafyayı, çeteleri, eroin kaçakçıları, üreticilerini ekrana getirmeye başlamıştır. Ana karakterler uyuşturucu, alkol ve silah dumanları içinde resmedilir. Bu yapımları gruplandırmak gerekirse:

1) **Ana karakterin eroin kaçakçısı/üretici olduğu diziler:**

Resim 8 ve 9: Breaking Bad ve Narcos

2) **Sosyopat/seri katillerin** öne çıktığı yapımlar:

Resim 10 ve 11: Dexter ve Hannibal

3) **Mafya ve çete savaşlarının anlatıldığı gerçek/kurgusal diziler**

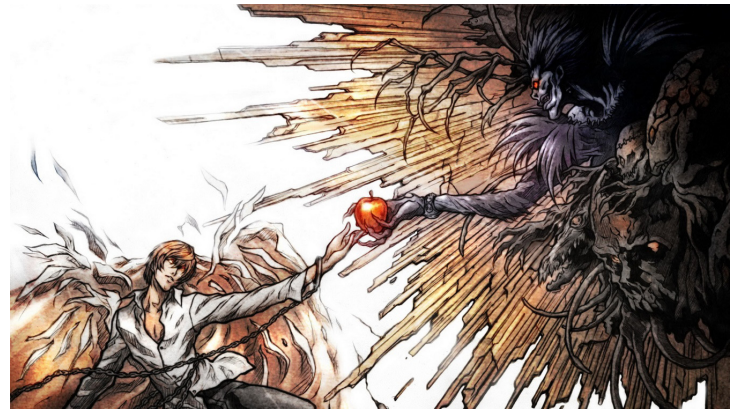
Resim 12-13-14: The Sopranos, Boardwalk Empire ve Peaky Blinders

4) Şeytani siyasi dünyalar

Resim 15: House of Cards

Diziler gibi animeler de kötü karakterlere yer veren popüler yapımlardandır. Animeler kötülüğü kurgularken felsefeden faydalanır. Örneğin *Death Note* isimli anime Kant'ın "kesin buyruk" ilkesini sorguladır. Kötü eylemlerimiz daha büyük kötülükleri engelleyecekse bunu yapmamız ne kadar doğrudur? "Eylem-kayıtsızlık," "çifte etki" ilkesi *Code-Geass*'ta da karşımıza çıkar. Ödeve dayalı ahlak savunucuların aforizmaları etkili olurken Aquino'lu Tommaso'nun görüşlerinden faydalanan *Fate-Zero* gibi animeler öldürmenin ahlaki boyutlarını sorguladır. Örneğin *Death Note*'ta katilleri öldürüp kendini Tanrı ilan eden bir "kira", *Fate-Zero*'da daha fazla ölümü engellemek için onlarca insanın canına kıyabilen karakterlere yer verilir. "Amaçlar yöntemi haklı çıkar mı?" ve "tutuklu ikilemi gibi ahlak felsefesinin ilgilendiği konular *The Dark Knight*'ta feribot sahnesinde Joker'in mahkumları ve sıradan insanları teste tabii tuttuğu sahnede karşımıza çıkar. Buna benzer olarak animelerde yer alan sahneler Christopher Nolan'ın filmlerinde yönetmen tarafından kullanılmıştır. Bu ve benzer sahneler felsefi bir sorgulamayı içerir. Son olarak *Gta*, *Thief*, *Uncharted*, *Hitman*, *Driver* gibi oyunlar hırsızlığı, tetikçiliği ve katillliği katarsis yöntemiyle oyuncusuna yaşıtan oyunlardır.

Resim 16: Death Note

Baudliard kötünün çağdaş kötülüğün anamorfozu olarak her yere gittiğini belirtir (Baudliard, 2016, s. 80). Çağdaş edebiyattan popüler kültüre her yerde kötülük başrole taşınmış durumdadır.

Sonuç

Kötülük, tarihin, gündelik hayatın kısacası gerçeğin yadsınamaz bir parçasıdır. Bilim ve ilerlemeye paralel olarak kötülük devlet elinden çıkan deneylere dönüşmüştür. Foucault, Levinas ve Adorno, modern devletin bio-politikal organizasyonlarını, deneylerini sözde bilimsel yarı-dini ideoloji ile totaliter devletin yaşamı ve ölümü kontrol ettiğinden bahseder (Morton, 2006, s. 89). Düşünsel yaşamdan, bilimden beslenen otokratik dünya, tarihi sözleri alıp distopik düsturlar haline getirmiştir. Francis Bacon'un "bilgi güçtür" önermesi 1984 romanında "cehalet güçtür" mottosu haline dönüşürken Fransız Devrimi'nin "özgürlük, eşitlik, kardeşlik" sloganı *Cesur Yeni Dünya*'da "cemaat, özdeşlik, istikrar" haline gelmiştir.

Kötülük, radikal bir sorun olarak gerçeğin dışında kurgusal olarak felsefeden, bilimden beslenerek edebiyat ve sinemada popülerliğini korumaktadır. Modern mitolojik anlatım yöntemleri, kötülüğün anlatıldığı kutsal hikayeleri, şehir efsanelerini, gerçek fenomenleri kötülüğün gerçek temsilcileri olarak sunmaya devam etmektedir. Kötü karakterlerde Stalin, Hitler gibi tarihi kişilikleri, kaos içindeki şehirlerde; sınırlarda, toplama kamplarında Milton ve Dante'nin cehennemlerini, savaşın anlatıldığı filmlerde Otto Dix ve Goya'nın savaş felaketlerini, ahmaklıkları görmekteyiz. Nükleer felaketler

cehennemin yeni mekanları olurken, şeytan insan elinden çıkma saybörglere dönüşmüştür.

Kaynakça

ALT- Andre, Peter, Her Şeyin Başlangıcı - Şeytanın Düşüşü ve Kötünün Doğuşu, Say Yayıncılık, 2016.

ALT- Andre, Peter, Aydınlanma ve Psikoloji - Şeytanın Yeni Marifetleri, Say Yayıncılık, 2016.

BATAİLLE, Georges, Edebiyat ve Kötülük, Ayrıntı Yayınları, 1997.

BAUDRİLLARD, Kötülüğün Şeffaflığı, Ayrıntı Yayınları, 2016.

CHEVİRON, Nilgün Tural, Haneke Huzursuz Seyirler Diler, Ekslibris, 2015.

GİRARD, Rene, Dostoyevski - Yeraltı İnsanı, Everest Yayınları, 2014.

MARLAND, John, RAWLE, Steven, Film Dili, Literatür Yayıncılık, 2015.

MORTON, Adam, Kötülük Üzerine, Güncel Yayıncılık, 2006.

NEİMAN, Susan, Modern Düşünce Kötülük: Alternatif Bir Felsefe Tarihi, Ayrıntı Yayınları, 2009.

NİETZSCHE, Friedrich Wilhelm, Ahlakın Soykütüğü Üstüne, Say Yayınları, 2015.

NORDEN, Martin F. , The Changing Face of Evil in Film and Television, Rodopi, 2007.

STEVENSON, Jack, Lars Von Trier, Agora Kitaplığı, 2005.

TALAY, Zeynep, Nietzsche: İyinin ve Kötünün Ötesinde Cogito 86-Kötülük, Yapı Kredi Yayınları, 2017.

TERRAS, Victor, Dostoyevski'yi Okumak, Kırmızı Kedi, 2017.

WOOD, Robin, Hitchcock Sineması, Kabalcı Yayınevi, 2004.

ZİZEK, Slavoj, Lacan Hakkında Bilmeyi Hep İsteddiğiniz Ama Hitchcock'a Sormaya Korktunuz Her Şey, Agora Kitaplığı, 2012.

* 10-12 Mayıs 2018 tarihleri arasında düzenlenen I. Sada Uluslararası-Disiplinlerarası Sanat Sempozyumunda sözlü bildiri olarak sunulmuş metnin, düzenlenmiş halidir.